

RODITELJSTVO U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19: PERSPEKTIVA RODITELJA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Adrijana Višnjić-Jevtić¹, Ivana Visković²

¹ Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

² Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

adrijana.vjevtic@ufzg.hr; iviskovic@ffst.hr

Primljeno: 3. 1. 2021.

Usljed pretpostavljenih promjena načina života zbog pandemije Covid-19, tijekom lockdowna u prvom valu epidemije istražena je samoprocjena roditeljstva kod roditelja djece rane i predškolske dobi. Cilj je bio istražiti kvalitetu roditeljstva kroz procjenu učestalosti zajedničkih aktivnosti s djecom te načina ponašanja prema djeci. Relativna većina sudionika istraživanja procjenjuju da nisu značajno promijenili pojedine aktivnosti s djecom (razgovor; pripovijedanje, fizički iskazi ljubavi), dok četvrtina roditelja procjenjuje da s djecom priča, uči i iskazuje ljubav češće nego prije. Gotovo polovica roditelja procjenjuje da se više igraju s djecom nego prije lockdowna. Obiteljski odnosi izdvojeni su kao najznačajnija dimenzija roditeljstva. Životna dob, razina formalnog obrazovanja i bračni status sudionika istraživanja, kao prediktorski sklop objašnjava tek 2,3 % varijabiliteta samoprocjene roditelja pa je opravdano pretpostaviti postojanje drugih, značajnijih prediktora kvalitete roditeljstva. Sakupljeni podaci ukazuju na prednosti (velik uzorak i brza provedba) te nedostatke (specifičnost uzorka) online istraživanja. Veličina uzorka ukazuje na angažiranost roditelja na društvenim mrežama.

Ključne riječi: obiteljske veze, istraživanja u mrežnom okruženju, roditeljska ponašanja, kvaliteta roditeljstva

Uvod

Pandemija bolesti Covid-19 uzrokovana novim koronavirusom (Svjetska zdravstvena organizacija, 2020) i prateće epidemiološke mje-

re (karantene, zatvaranje institucija, zabrane kretanja) uzrokovale su globalne promjene uobičajenog načina života. Novi način rada pojedinih sektora (zdravstvo, trgovine), rad od kuće, gubitak radnih mjesta te zatvaranje odgojno-obrazovnih ustanova odrazili su se na život svakog pojedinca i, posljedično, na sve razine obiteljskog funkcioniranja.

U ožujku 2020. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je *Odluku o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu* (Vlada Republike Hrvatske, 2020). Zatvorili su se dječji vrtići, ograničilo kretanje i igra djece na otvorenom. Roditelji su, uz svakodnevnu skrb o egzistenciji, preuzeli uloge odgajatelja, učitelja, animatora i zdravstvenih radnika te nastojali svojoj djeci nadomjestiti druženje s vršnjacima. Istodobno, većina roditelja našla se u do tada nepoznatoj poziciji rada na daljinu, fizičke i socijalne izoliranosti. Nova obiteljska i radna struktura poprimila je dimenzije improvizacije u čemu je tek trebalo organizirati novi dnevni ritam i raspored aktivnosti, uskladiti međusobne obveze i načine rješavanja problemskih situacija.

Zatvaranje odgojno-obrazovnih ustanova i prijelaz u virtualno radno okruženje ukazali su na nejednake mogućnosti sudjelovanja zbog tehničke (ne)opremljenosti, (ne)stalnosti mrežne povezanosti, (ne)dostatnih informacijskih, komunikacijskih i tehnoloških (dalje u tekstu IKT) kompetencija te motivacije sudionika (Andersen, Nielsen, 2019; Burgess, Sievertsen, 2020; Kim, 2020). Posljedično, promijenilo se i poimanje roditeljstva kroz multipliciranje roditeljskih uloga u stresnom okruženju (Wu, Xu, 2020).

Ribbens McCarthy i Edwards (2011) definiraju roditeljstvo kao aktivnosti koje pojedinci provode u odnosu na njihovu djecu, a uključuju roditeljske vještine i kvalitete. Pretpostavka je kako su kod većine roditelja te aktivnosti usmjerene na njegu i zaštitu djeteta, dostizanje djetetova razvojnog potencijala, zadovoljavanje dječjih potreba i izgrađivanje emocionalne povezanosti s djecom (Smyth, Craig, 2017). Distinkcija između uloge »biti roditelj« i koncepta roditeljstva podrazumijeva razinu sustavne usmjerenosti na promicanje cjelovitog dječjeg razvoja, kreiranje optimalnih uvjeta odrastanja, primjereni odgovor na dječje psihofizičke potrebe te prihvaćanje i uvažavanje djece kao jednakopravnih partnera u odgojno-obrazovnom procesu (Visković, 2018).

Poticanje razvoja djetetovih jakih strana Lareau (2011) ističe kao temeljnu značajku kvalitetnog roditeljstva. Premda je riječ o pozitivnom aspektu roditeljstva, moguće je da on preraste u negativni ako roditelji djetetove jake strane gledaju kroz prizmu vlastitih, ponekad nereálnih, očekivanja. Moguća je to posljedica društvene usmjerenosti prema izvrsnosti, odnosno omalovažavanja prosječnosti. Djelomice se taj aspekt može tumačiti kompetitivnošću i ekonomizacijom društva. Primjerice, *izvrsnost* omogućuje bolje poslovne pozicije što jamči financijski povrat ulaganja u rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Hekman, 2006). Posljedično, roditelji mogu svoje roditeljsko djelovanje doživljavati kao »projekt« kroz koji moraju ostvariti planirane ishode (Honoré, 2009). Većina roditelja nastoji tako doseći ideal roditelja koji prakticira intenzivno roditeljstvo – »usmjereno na dijete, aktivno, skupo i vođeno savjetima stručnjaka« (Smyth, Craig, 2017, 121).

Jačanju koncepta roditeljstva pridonijela je *Konvencija o pravima djeteta* (1989) koja dijete prihvaća kao subjekt vlastitoga odgoja i naglašava važnost podrške roditeljima u njihovom roditeljstvu. Može se pretpostaviti da su programi podrške roditeljstvu (Axford *et al.*, 2012), medijsko predstavljanje »dobrog« roditeljstva (Assarson, Aarsand, 2011) te medijske poruke (Quirke, 2006) doprinijeli promjeni roditeljskih praksi ka onima usmjerenima na dijete.

Istraživanja provedena u Hrvatskoj ukazuju na pozitivnu povezanost kvalitete roditeljstva s procjenom osobnog zadovoljstva roditelja (Bartolac *et al.*, 2011; Blažeka Kokorić *et al.*, 2010). Promijenjeni životni uvjeti u pandemiji neosporno su se odrazili na socio-emocionalni status pojedinca pa, posljedično, i na roditeljstvo (Abramson, 2020; Peterman *et al.*, 2020; Wu, Xu, 2020). Istraživanje kvalitete roditeljstva, predstavljeno u ovome radu, provedeno je u travnju 2020. tijekom najstrožih mjera Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske (zabrana napuštanja mjesta prebivališta, ograničenje radnog vremena, ograničenje okupljanja...). Cilj istraživanja bio je istražiti perspektivu roditelja djece rane i predškolske dobi u Hrvatskoj o promjenama u njihovom roditeljstvu tijekom perioda *lockdowna* zbog pandemije Covid-19 u odnosu na socio-ekonomske pokazatelje (trenutne radne uvjete, mjesto stanovanja, razinu obrazovanja i bračni status roditelja).

1. Roditeljstvo u kontekstu pandemije

Pandemija i prateće epidemiološke mjere utjecale su na organizaciju poslovnog i privatnog života gotovo svih stanovnika Republike Hrvatske. Istraživanje Sangster Jokić (2020) pokazalo je kako se smanjila količina i kvaliteta zajedničkog vremena provedenog u svakodnevnim aktivnostima. Sudionici su procijenili kako koriste manje usluga u zajednici i kulturne sadržaje što pojašnjavaju mjerama izolacije, dok istodobno procjenjuju kako je vrijeme provedeno s djecom kvalitetnije nego prije izolacije.

Prema podacima UNESCO (2020), 1.5 bilijuna djece, od čega 155 milijuna djece rane i predškolske dobi, bilo je pogođeno zatvaranjem škola u travnju 2020. godine. Može se pretpostaviti da su roditelji posljedično aktivnije sudjelovali u obrazovanju svoje djece što procjenjuju kvalitetno provedenim vremenom. Za razliku od Sangster Jokić (2020), Cameron i Moss (2020) ističu kako je pandemija usporila društveni i poslovni život što je dalo prostora za više zajedničkih (obiteljskih) aktivnosti. Premda je polovica sudionika u istraživanju Sangster Jokić (2020) istaknula da su postigli dobru ravnotežu poslovnih obveza, aktivnosti u kućanstvu i slobodnoga vremena, upitno je jesu li roditelji djece rane i predškolske dobi postigli ravnotežu između navedenih aktivnosti i roditeljstva. Istraživanje Keresteš (2020) pokazuje kako trećina roditelja procjenjuje da je stres uzrokovan pandemijom negativno utjecao na njihovo roditeljstvo.

Promjene u roditeljstvu tijekom *lockdowna* moguće su povezane i s dobi djece. Život djece, koja su ranije bila uključena u odgojno-obrazovne ustanove, preselio se u prostor obiteljskog doma. Za djecu osnovnoškolske dobi aktivnosti su bile organizirane na nacionalnoj razini (nastava na daljinu putem različitih platformi). Nasuprot tome na samom početku *lockdowna* izostale su organizirane *online* aktivnosti za djecu rane i predškolske dobi. Pojedine ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja organizirale su mrežne aktivnosti, no one su najčešće zahtijevale zajednički angažman djece i roditelja. Takve aktivnosti roditeljima su predstavljale dodatne zadatke. Roditelji, koji su i dalje odlazili na radno mjesto izvan doma, trebali su fizički zbrinuti djecu i organizirati njihovo kvalitetno provođenje vremena. Roditelji koji su radili od kuće morali su osigurati istodobno ostvarivanje poslovnih zadaća i dječjih aktivnosti. Može se pretpostaviti da je to dovelo

do propitivanja obiteljskih odnosa, usklađenosti roditeljskih odgojnih postupaka, ispitivanja granica u odgoju i socijalnog okruženja kao podupirućeg čimbenika roditeljstvu. Opravdano se postavlja pitanje kako će dugotrajna neizvjesnost (obrazovna, ekonomska ili zdravstvena) utjecati na roditeljstvo.

2. Metoda

2.1. Cilj istraživanja

Istraživanjem provedenom u travnju 2020. godine istražila se percepcija roditelja o kvaliteti roditeljstva te promjenama roditeljskih ponašanja prema djeci. Analizirana je samoprocjena roditeljskih aktivnosti s djecom. Istražena je moguća povezanost roditeljskih ponašanja sa statusom roditelja (dob, bračni status, razina obrazovanja, mjesto stanovanja i trenutni radni status). Pretpostavljalo se da postoji povezanost čimbenika okruženja (bračni status, obrazovanje, način rada i mjesto stanovanja sudionika) sa samoprocjenom roditeljstva. Pretpostavka je bila i da se ponašanja roditelja u (izvan)bračnoj zajednici razlikuju od ponašanja samohranih roditelja. Također se očekivalo da će se ponašanja roditelja koji su tijekom pandemije radili na poslovima visokog rizika ili od kuće značajno razlikovati u odnosu na njihovo ponašanje prije pandemije. Razlika roditeljskih ponašanja očekivala se i između roditelja koji rade od kuće u odnosu na one koji su ostali raditi na svojim radnim mjestima. Pretpostavljalo se da će roditelji više razine obrazovanja imati manje promjena u roditeljskim ponašanjima u odnosu na roditelje niže razine obrazovanja. Mjesto stanovanja pretpostavljeno je kao prediktor provođenja zajedničkog vremena – očekivalo se da roditelji koji stanuju u manjim mjestima tijekom *lockdowna* provode više vremena s djecom.

2.2. Sudionici i postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno na uzorku od 1 045 roditelja djece rane i predškolske dobi, od čega su majke činile 98.6 % (N=1029). Iako se poduzorak očeva dalje ne analizira jer je premali, priklanjanje konceptu roditeljstva pretpostavlja interaktivni odnos roditelja koji se reflektira

na ponašanja majki te čini kriterijsku varijablu ((izvan)bračne zajednice u odnosu na jednoroditeljske obitelji). Prosječna dob sudionika istraživanja je 34.26 godina ($SD=5.68$). Gotovo tri četvrtine sudionika (73 %, $N=763$) živi u gradu.

Tablica 1. Struktura uzorka u odnosu na nezavisne varijable

Nezavisna varijabla	Elementi	Postotak sudionika istraživanja iz ukupnog uzorka (N=1045)
Bračni status sudionika	Bračna/izvanbračna zajednica s osobom koja je biološki roditelj djeteta	95.9 %
	Samohrani roditelj	3 %
	Bračna/izvanbračna zajednica s osobom koja nije biološki roditelj djeteta	1 %
	Udovac	0.2 %
Obrazovanje sudionika	VSS/magistar struke	43.6 %
	SSS	30.3 %
	VŠS/prvostupnik	19.5 %
	Poslijediplomsko obrazovanje	5.9 %
	Stručno osposobljavanje za rad	0.8 %
Organizacija rada sudionika tijekom <i>lockdowna</i>	Jedan od roditelja radi od kuće	28.6 %
	Jedan od roditelja radi na poslovima visokog rizika od zaraze	21.2 %
	Oba roditelja rade od kuće	19.9 %
	Roditelji rade na svojim radnim mjestima	16.9 %
	Oba roditelja ne rade	9 %
	Oba roditelja rade na poslovima visokog rizika od zaraze	4.4 %
Mjesto stanovanja sudionika	Grad	73 %
	Selo	27 %

Više od dvije trećine sudionika u uzorku (69 %) ima višu/visoku/poslijediplomsku razinu obrazovanja. Opravdano je zaključiti da uzorak strukturalno nije reprezentativan u odnosu na razinu formalnog obrazovanja sudionika.

Sudionici su procjenjivali svoje roditeljstvo u odnosu na jedno dijete rane ili predškolske dobi. Prosječna kronološka dob tog djeteta je 4 godine i 2.5 mjeseci ($SD=32.04$). Djevojčice čine malo više od polovine posrednog uzorka (51.3 %; $N=533$). Prije pandemije većina djece (86.4 %) bila je uključena u dječje vrtiće čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave (71.3 %; $N=745$), privatna osoba (13.4 %; $N=140$) ili vjerska zajednica (15.3 %; $N=165$).

Istraživanje je provedeno krajem travnja 2020. tijekom trajanja najstrožih epidemioloških mjera Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske. Upitnik je podijeljen u elektroničkom obliku putem društvenih mreža (objavom na Facebook grupama roditelja uz suglasnost administratora grupa) uz zamolbu za daljnje dijeljenje potencijalnim sudionicima (uzorkovanje »snježnom grudom«). Sudionici su informirani o svrsi i tijeku istraživanja. Sudjelovanje je bilo dragovoljno uz zajamčenu anonimnost. Elektronske adrese sudionika nisu se pratile. Etičko povjerenstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu dalo je suglasnost za provedbu istraživanja.

2.3. Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja korišten je upitnik *Roditeljstvo u vrijeme pandemije Covid-19 / UP-RVPC*. Upitnik je konstruiran temeljem *Parenting Pentagon Questionnaire* (Sagi, Aram, 2019) i *Activities at Home* (Levy *et al.*, 2006) koji su prilagođeni uz dozvolu autora. Pouzdanost korištenog mjernog instrumenta utvrđena je primjenom Cronbachov alfa i iznosi .898 ($\alpha = .898$) za cijeli instrument. Izostavljanje bilo koje čestice ne povećava bitno pouzdanost skale.

Upitnik se sastoji od četiri dijela. Prvi dio obuhvaća socio-demografske pokazatelje sudionika (dob, spol roditelja, razina formalnog obrazovanja, bračni status, spol i dob djeteta za koje se ispunjava upitnik, broj djece u obitelji, mjesto stanovanja, boravak djeteta u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te način rada roditelja tijekom *lockdowna*). Drugi dio upitnika odnosi se na procjenu učestalosti

zajedničkih aktivnosti roditelja s djecom / S-ZA. Skala ima 23 čestice ($\alpha = .875$). Procjena je bila moguća na 5 stupanjskoj skali u rasponu od 1 (=nikada) do 5 (=redovito, svakodnevno). Treći dio upitnika sadrži osam zatvorenih pitanja (ponuđenih odgovora) za procjenu promjene kvalitete i učestalosti pojedinih roditeljskih ponašanja (prije i tijekom *lockdowna*). Četvrti dio upitnika odnosi se na samoprocjenu roditeljskih ponašanja od trenutka izbijanja krize / S-RP (52 čestice, $\alpha = .904$). Procjena je bila moguća na 6-stupanjskoj skali gdje je 1 značilo »nipošto se ne slažem / ne odnosi se na nas«, a 6 »sasvim se slažem«. Ispitanicima su postavljena dva pitanja zatvorenog tipa koja su se odnosila na njihovu komunikaciju s djecom o aktualnoj epidemiološkoj situaciji. Na pitanja su odgovarali odabirući jedan od četiri ponuđena odgovora (u rasponu od negiranja komunikacije do potpunog obrazlaganja komunikacije).

Test sfericiteta prve korištene skale samoprocjene roditeljskih ponašanja od trenutka izbijanja krize / S-RP statistički je značajan ($\chi^2(1326)=18535.792$; $p \leq .000$) i ukazuje da ulazne čestice značajno međusobno koreliraju. Primjenom metode glavnih komponenti u ekstrakciji, uz promax transformaciju bazične solucije izdvojeno je 7 glavnih faktora. Tako dobivena faktorska solucija objašnjava 51.658 % varijance, ali ne zadovoljava kriterij jednostavne strukture. Pojedine čestice imaju slične, male saturacije (ispod 0.40) te su se stvarali faktori specifičnosti na više faktora. Napravljeno je pročišćavanje te se postupnim izostavljanjem čestica s malim saturacijama (≤ 0.35) dobila čista faktorska solucija. Temeljem Scree Plota izdvojena su 4 faktora koja ukupno tumače 39.615 % varijance. Prvi faktor obuhvaća odnose roditelja i djece (emocionalne ekspresije, potpora, ponašanja; 25 čestica). Drugi faktor može se tumačiti kao odgojni postupci roditelja (3 čestice), treći kao granice u odgoju (8 čestica) i četvrti kao čimbenici okruženja (3 čestice) (Tablica 2).

Tablica 2. Matrica komponenti skale samoprocjene roditeljskih ponašanja od trenutka izbijanja krize / S-RP

	Komponente			
	1	2	3	4
Zanima me kako se moje dijete osjeća.	,736			
Smijem se sa svojim djetetom.	,684			
Djetetu fizički iskazujem ljubav.	,674			
Prepoznajem kada moje dijete treba podršku.	,653			
Učim dijete da samostalno rješava probleme.	,648			
Trudim se da moje dijete uči obiteljska pravila.	,644			
Ispričam se svom djetetu ako mislim da sam pogriješila/o.	,631			
Učim svoje dijete odgovornosti.	,612			
Nastojim malim stvarima usrećiti svoje dijete.	,606			
Pomažem svom djetetu napredovati u razvoju.	,604			
Pričam sa svojim djetetom o tome kako je provelo dan.	,579			
Zajedno s partnerom donosim važne odluke o djetetu.	,569			
Riječima izražavam ljubav prema svom djetetu.	,566			
Moj partner i ja dogovaramo obiteljska pravila.	,564			
Mijenjam svoja ponašanje prema djetetu ako mislim da sam pogriješila.	,556			
Nastojim da moje dijete učini ono što tražim od njega.	,552			
Najvažniji utjecaj na moje dijete imam ja kao roditelj.	,547			
Imam jasne ciljeve koji se odnose na odgoj mog djeteta.	,517			
Samouvjeren sam u osobnom roditeljstvu.	,508			
Potičem samostalnost svog djeteta u svakodnevnim aktivnostima.	,502			

Očekujem od djeteta da se ponaša prema obiteljskim pravilima.	,500			
Potičem svoje dijete na istraživanje.	,500			
Kažem svome djetetu da ga volim.	,490			
Moj partner i ja otvoreno uvažavamo jedan drugog kao roditelja.	,499			
Moj partner i ja razgovaramo o našem roditeljstvu.	,443			
Moj partner i ja zajedno se igramo s djetetom.	,648			
Provodimo zajedničko kvalitetno vrijeme s djetetom.	,623			
S djetetom pričam priče, zajedno »čitamo«.	,606			
Zadovoljna/na sam podjelom zadataka između svog partnera i sebe u smislu odgajanja djece.		,452		
Tijekom izolacije boravimo s djetetom na otvorenom.		,348		
Moj partner i ja se svađamo kada raspravljamo o roditeljstvu.		-,510		
Djetetu iskazujem ljubav.		,434		
Moj partner i ja se ne slažemo oko ciljeva odgoja.		-,330		
Ignoriram situacije kada se moje dijete ne ponaša prema pravilima koja sam postavila/o.		-,520		
Nastojim ne postavljati pravila i dopuštam svom djetetu da djeluje kako želi.		,456		
Sklon/a sam za svoje dijete raditi stvari koje je sposobno samo raditi.		-,450		
Na moje roditeljsko ponašanje utječe moja okolina.				,579
Teško je naći vremena za igru sa svojom djecom.				,455
S partnerom ne pričam o djetetu ispred djeteta.				,356

3. Rezultati

3.1. Zajedničke aktivnosti djece i roditelja tijekom lockdowna

Procjena učestalosti pojedinih zajedničkih aktivnosti s djecom (Tablica 3) pokazuje kako većina sudionika istraživanja naglašava uključenost djece u bazične dnevne aktivnosti u obitelji (primjerice priprema hrane). Relativno su neskloni zajedničkom korištenju IKT (digitalne igrice, digitalne knjige, Internet komunikacija). Istodobno relativno često koriste medije koji ne traže njihovu roditeljsku angažiranost (primjerice dječje samostalno slušanje priča).

Tablica 3. Zajedničke aktivnosti djece i roditelja tijekom lockdowna

Aktivnosti	f					%
	nikad	rijetko (jednom mjesečno)	povremeno (jednom tjedno)	često (3–4 puta tjedno)	stalno (svakodnevno)	
Rana pismenost						
Pisanje bilješki s djecom	212 20.3	250 23.9	267 25.6	263 25.2	48 4.6	
Igranje igara u kojima djeca uče slova	45 4.3	117 11.2	162 15.5	515 49.3	201 19.2	
Igranje sa slovima	77 7.4	188 18	127 12.2	398 38.1	252 24.1	
Pisanje imena (svoje, članovi obitelji)	153 14.6	166 15.9	120 11.5	340 32.5	262 25.1	
Precrtavanje riječi	114 10.9	199 19	141 13.5	357 34.2	232 22.2	
Čitanje natpisa ili naziva	87 8.3	168 16.2	133 12.7	436 41.7	214 20.5	
Čitanje djeci dječjih priča	7 0.7	95 9.1	51 4.9	352 33.7	539 51.6	

Čitanje enciklopedija	101 9.7	232 22.2	164 15.7	320 30.6	220 21.1
Igre za razvoj spoznaje					
Interaktivno čitanje (nedovršene priče i slično)	257 24.6	239 22.9	179 17.1	231 22.1	131 12.5
Rješavanje zagonetki	191 18.3	220 21.1	189 18.1	283 27.1	154 14.7
Rješavanje raznih dječjih »mozgalica«	77 7.4	191 18.3	114 10.9	394 37.7	267 25.6
Izmišljanje priča i njihova spontana reprodukcija	66 6.3	203 19.4	144 13.8	339 32.4	286 27.4
Kreativne igre					
Stvaranje malih scenskih improvizacija	340 32.5	256 24.5	226 21.6	155 14.8	63 6
Kreativne aktivnosti (manipulativne igre)	56 5.4	257 24.6	141 13.5	345 33	243 23.3
Izrada različitih konstrukcija	385 36.8	262 25.1	218 20.9	115 11	50 5.7
Korištenje IKT medija					
Igranje digitalnih igrica	278 26.6	261 25	157 15	231 22.1	110 10.5
Slušanje ili gledanje e-knjiga	343 32.8	236 22.6	177 16.9	178 17	104 10
Slušanje priča ili pjesama s različitih elektronskih uređaja	55 5.3	181 17.3	137 13.1	410 39.2	255 24.4
Pisanje medijskih poruka široj obitelji	394 37.7	228 21.8	155 14.8	152 14.5	106 10.1
Glazbene igre					
Igranje zvučnih igara	18 1.7	133 12.7	97 9.3	417 39.9	375 35.9
Pjevanje i ples	25 2.4	122 11.7	89 8.5	352 33.7	452 43.3

Tjelovježba					
Tjelovježba	29 2.8	253 24.2	100 9.6	408 39	252 24.1
Svakodnevne aktivnosti					
Svakodnevne aktivnosti (npr. zajedničko pripremanje hrane)	11 1.1	135 12.9	75 7.2	436 41.7	381 36.5

Relativna većina sudionika istraživanja procjenjuju da unatoč promijenjenim životnim uvjetima nisu značajno promijenili dnevne zajedničke aktivnosti (zajednički razgovor i pripovijedanje, fizički iskazi ljubavi). Četvrtina roditelja procjenjuje da s djecom priča, uči i iskazuje im ljubav češće nego prije pandemije. Gotovo polovica roditelja procjenjuje da se tijekom *lockdowna* više igraju s djecom i provode više zajedničkog vremena nego prije pandemije (Tablica 4).

Procjenjujući koliko se igraju s djetetom u odnosu na vrijeme prije pandemije, gotovo polovica sudionika (49,8 %, $f=516$; Tablica 4) tvrdi da to čine jednako često kao prije pandemije. Premda procjene djeluju oprečno, moguće je zaključiti da roditelji smatraju da generalno nemaju dovoljno vremena za zajedničku igru s djecom, iako se dio njih (44,6 %, $f=463$) nastoji igrati s djecom češće nego prije *lockdowna*.

Tablica 4. Promjene učestalosti uobičajenih zajedničkih aktivnosti tijekom *lockdowna*

Zajedničke aktivnosti	više nego prije	isto kao i prije	manje nego prije	
			jer nemamo vremena	jer smo i mi u stresu
	f %	f %	f %	f %
S djetetom pričamo (o svemu)	272 26	740 70.8	23 2.2	5 0.5
Djetetu iskazujem ljubav (na sve načine)	251 24	768 73.6	14 1.3	2 0.2

Ponašanja u obitelji su regulirana pravilima	251 20.6	797 76.3	19 1.8	12 1.1
Zajedno se igramo	463 44.3	516 49.4	53 5.1	5 0.5
Usmjereni smo na zajedničko učenje (obrazovni sadržaji)	264 25.3	720 68.9	48 4.6	8 0.8
Dijete boravi na otvorenom	207 19.8	536 51.3	201 19.2	86 8.2
Zajedničko kvalitetno vrijeme s djetetom	524 50.1	442 42.3	55 5.3	12 1.1

Unatoč zahtjevnosti, sudionici procjenjuju da su djeci primjereno objasnili aktualnu epidemiološku situaciju. Relativna većina roditelja u uzorku (46,1 %, $f=464$) smatra da je djeci detaljno objasnila aktualnu situaciju, dok je njih 41,4 % ($f=417$) objasnilo djeci tek osnovno. Posljedično, više od polovice roditelja (58,3 %, $f=486$) smatra da su djetetu objasnili kako se i zašto trebaju ponašati u novonastaloj situaciji.

3.2. Samoprocjena važnosti pojedinih roditeljskih ponašanja

Prema izdvojenim faktorima (Tablica 2) definirane su varijable (kao kumulativne, sumativne vrijednosti izdvojenih čestica): odnosi u obitelji, roditeljski odgojni postupci, granice u odgoju i okruženje. Opravdano je zaključiti da ove dimenzije djelomično opisuju kvalitetu roditeljstva.

Deskriptivni pokazatelji za varijablu »Odnosi u obitelji« pokazuju da sudionici visoko procjenjuju postupke kojima pridonose obiteljskim odnosima. Primjerice, smiju se s djetetom ($M=4.56$, $SD=0.93$) i nastoje (malim znakom pažnje) usrećiti dijete ($M=5.84$; $SD=0.49$). Procjenjujući svoje roditeljske postupke u odnosu na razdoblje prije pandemije sudionici procjenjuju suglasnost s redovitim iskazivanjem ljubavi prema djeci verbalno ($M=5.67$, $SD=0.60$) i fizički ($M=5.79$, $SD=0.54$). Sudionici procjenjuju da su uvijek zainteresirani znati kako se osjeća njihovo dijete ($M=5.84$, $SD=0.49$). Ako je dijete tužno ili uznemire-

no, sudionici procjenjuju da su uvijek spremni tješiti ga i pružiti mu podršku ($M=5.76$, $SD=0.57$). Zanimljivo je kako roditelji procjenjuju važnost upućivanja djeteta na pokušaj samostalnog rješavanja problem-skih situacija ($M=4.54$, $SD=0.93$). Deskriptivni pokazatelji za varijablu »Roditeljski odgojni postupci« pokazuju da sudionici procjenjuju djelomičnu usklađenost odgojnih postupaka. Procjenjuju da partner gotovo nikada ($M=1.47$, $SD=1.01$) ne navodi dijete da zauzme stranu u svađi između odraslih. Također navode kako se tek ponekad ($M=3.18$, $SD=1.34$) ne slažu oko odgojnih ciljeva.

Procjene za varijablu »Granice u odgoju« pokazuju da roditelji ponekad ignoriraju situacije u kojima se dijete ne ponaša prema pravilima ($M=2.73$, $SD=1.22$) ili ne postavljaju pravila i dopuštaju djetetu djelovati kako želi ($M=3.01$, $SD=1.21$). Tri četvrtine sudionika (76.4 %, $f=797$) procjenjuju da se tijekom zatvorenosti u pandemiji nije povećala količina obiteljskih pravila.

Procjenjujući čestice varijable »Okruženje« ispitanici tvrde da na njihovo ponašanje kao roditelja često utječe okolina ($M=3.91$, $SD=1.21$). To je posebice izraženo u obiteljima kod kojih oba ili jedan od roditelja rade od kuće. Istodobno, procjenjuju da rijetko pronalaze vrijeme za igru sa svojom djecom ($M=2.90$, $SD=1.34$).

Kako bi se utvrdilo postoji li razlika u procjenama pojedinih roditeljskih postupaka koji pridonose obiteljskim odnosima, roditeljskih odgojnih postupaka, postavljanju granica u odgoju te efekta okruženja s obzirom na način rada roditelja tijekom pandemije, s obzirom na njihovo formalno obrazovanje i bračni status korištena je jednosmjerna analiza varijance. Pronađena je statistički značajna razlika u procjenama za podskalu okruženje u odnosu na način rada roditelja ($F=9.68$, $p=.000$) i obrazovanja roditelja ($F=12.99$, $p=.000$).

Post hoc analizom, primjenom Bonferonni testa, pronadana je statistički značajna razlika ($p=.000$) između grupe roditelja koji oboje rade od kuće i grupa roditelja koji (a) rade na svojim radnim mjestima ($MD=1.34$), (b) grupe kod kojih jedan od roditelja radi od kuće ($MD=1.11$), (c) grupe od kojih jedan od roditelja stalno radi na poslovima visokog rizika ($MD=1.22$) i (d) grupe u kojoj oba roditelja ne rade ($MD=2.07$), pri čemu roditelji koji oboje rade od kuće više značajnim procjenjuju utjecaj okruženja na njihovo roditeljstvo od ostalih navedenih grupa. Također je pronadana statistički značajna razlika ($MD=0.96$,

$p=.05$) između grupe roditelja kod kojih jedan od roditelja radi od kuće i grupe roditelja u kojoj oba roditelja ne rade, pri čemu roditelji kod kojih jedan od roditelja radi od kuće značajnim procjenjuju utjecaj okruženja na njihovo roditeljstvo. Nije utvrđena statistički značajna razlika između podskupina roditelja koji oba rade od kuće u odnosu na one koji oba rade na poslovima visokog rizika.

Statistički značajna razlika za varijablu »Okruženje« utvrđena je između roditelja sa srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem u odnosu na ostale. Sudionici koji imaju visokoškolsko/magistarsko obrazovanje značajnije procjenjuju utjecaj okruženja na njihovo roditeljstvo od sudionika s srednjoškolskim obrazovanjem ($MD=1.27$, $p=.00$) i sudionika sa višim/prvostupničkim obrazovanjem ($MD=0.86$, $p=.00$). Također, sudionici koji imaju poslijediplomsko obrazovanje značajnijim ($MD=1.43$, $p=.00$) procjenjuju utjecaj okruženja od sudionika sa srednjoškolskim obrazovanjem. To može upućivati na zaključak da okruženje ima najmanji utjecaj na roditeljstvo pojedinaca s najnižom (osposobljavanje za rad) i najvišom razinom obrazovanjem (specijalističko i poslijediplomsko obrazovanje).

Statistički značajna razlika procjene za dimenziju »Odnosa« utvrđena je s obzirom na bračni status roditelja ($t=5.74$, $p=.00$). Sudionici iz grupe roditelja iz jednoroditeljskih obitelji (samohrani roditelji i udovci/ce) statistički značajnije ($M=224.28$, $SD=18.95$) procjenjuju obiteljske odnose kao važan dio njihovog roditeljstva u odnosu na roditelje u (izvan)bračnim zajednicama ($M=200.81$, $SD=18.45$).

Kako bi se utvrdilo postoji li povezanost između dobi ispitanika i varijabli »Odnosi u obitelji«, »Odgojni postupci roditelja«, »Granice u odgoju« i »Okruženje« korišten je Spearmanov test korelacije. Rezultati pokazuju da na razini statističke značajnosti $p=.000$ postoji slaba negativna povezanost između životne dobi ispitanika i varijable »Odnosi u obitelji« ($r = -.12$) te blaga pozitivna povezanost između dobi i varijable »Okruženje« ($r = .22$). To upućuje na zaključak da roditelji starije životne dobi imaju nižu procjenu važnosti obiteljskih odnosa nego mlađi roditelji, ali važnijim procjenjuju efekt okruženja.

Mjesto stanovanja roditelja bilo je kodirano kao grad i selo uz pretpostavku da manja naselja omogućavaju više i češće boravke djece na otvorenom i višu razinu socijalne povezanosti. Primjenom t-testa nije pronađena statistički značajna razlika mjesta stanovanja ispitanika

i faktora odnosa ($t=0.063$, $p=.949$) i faktora okruženja ($t=1.823$, $p=.079$).

Kako bi se istražio odnos kvalitete roditeljstva i demografskih varijabli roditelja provedene su četiri regresijske analize. Kvaliteta roditeljstva (u dimenzijama roditeljske samoprocjene odnosa u obitelji, roditeljskih odgojnih postupaka, determiniranja granica u odgoju i efekta okruženja) korištena je kao kriterijska varijabla. Prediktorski set čine demografske varijable sudionika istraživanja: njihova životna dob, razina obrazovanja, bračni status i mjesto stanovanja (prebivalište).

Primjenom multiple regresijske analize utvrđeno je da su dob sudionika istraživanja, razina obrazovanja, bračni status i prebivalište statistički značajni prediktori samoprocjene roditeljskih postupaka prema djeci rane i predškolske dobi tijekom *lockdowna* ($R=.144$; $F(4)=4.226$; $p=.002$). Prediktorski sklop tumači 2.1 % varijabiliteta što ukazuje na nisku značajnost prediktorskog modela. Najznačajniji prediktor samoprocjene roditeljskih postupaka je njihov bračni status ($\beta = -.132$; $p=.000$) – roditelji u (izvan)bračnoj zajednici značajnije vrednuju osobne postupke.

Prediktorski sklop tumači i 2,3 % varijabiliteta samoprocjene odnosa roditelja i djece ($R=.255$; $F(4)=5.024$; $p=.01$). Najznačajniji prediktori samoprocjene dimenzije odnosa roditelja i djece su bračni status sudionika istraživanja ($\beta=.136$; $p=.000$) i njihova životna dob ($\beta=.146$, $p=.01$). Odnosi s djecom značajniji su roditeljima u jednoroditeljskim obiteljima i starijim roditeljima. Dob sudionika istraživanja, razina formalnog obrazovanja i prebivalište nisu statistički značajni za procjenu determiniranja granica u odgoju, ali jesu za procjenu efekta okruženja ($R=.153$; $F(4)=17.177$; $p=.000$). Kao statistički značajni prediktori procjene efekta okruženja na roditeljstvo pokazali su se životna dob ($\beta=.164$; $p=.000$) i razina obrazovanja ($\beta=.149$; $p=.000$). Efekt okruženja veći je kod starijih roditelja i roditelja više razine obrazovanja.

4. Rasprava

Otežani radni uvjeti u kojima se obiteljski dom pretvara u kućne urede, a profesionalni kontakti odvijaju u nazočnosti djece neosporno utječe na roditeljski stres. To je posebice izraženo u obiteljima u kojima oba ili jedan od roditelja rade od kuće (Wu, Xu, 2020). Abramson

(2020) procjenjuje da se povećani roditeljski stres tijekom pandemije negativno odražava na kvalitetu roditeljstva. Manzo i Minello (2020) navode kako su tijekom *lockdowna* majke nastojale uskladiti svoje poslovne i roditeljske obveze, a radno vrijeme podredile igri s djecom što je rezultiralo povećanim stresom. Moguće je promišljati je li riječ o osjećaju odgovornosti, krivnje ili pak o potrebi provođenja kvalitetnog vremena s djecom.

Nalazi ovog istraživanja upućuju na to da su roditelji tijekom *lockdowna* svjesni važnosti međusobnih obiteljskih odnosa, odnosa roditelja međusobno i odnosa roditelja s djecom. Nalazi su suglasni s istraživanjem Chung Siew Keong i sur. (2020) koje je također pokazalo visoku angažiranost pojedinaca u bliskim odnosima tijekom pandemije. Samoprocjene roditelja ukazuju na teškoću u održavanju dosljednosti, osobito u situacijama otežanog profesionalnog rada. Ovo istraživanje pokazuje da u tim situacijama roditelji pomiču granice odgoja: ignoriraju situacije u kojima se dijete ne ponaša prema pravilima i dopuštaju djetetu veću slobodu izbora ponašanja. Iako roditelji procjenjuju da se pravila nisu mijenjala, moguće je i da djeca, suočena s novim, potencijalno stresnim, situacijama, više poštuju obiteljska pravila. Dodatna roditeljska pojašnjenja opasnosti i načina zaštite od zaraze djeci daju osjećaj sigurnosti, stoga je moguće da djeca više poštuju i ostala obiteljska pravila.

Manzo i Minello (2020) promjene ponašanja roditelja tumače roditeljskim osjećajem krivnje zbog nedostatne predanosti djeci zbog drugih (profesionalnih) obveza. Oprečno ovom, istraživanje Fontanesi i sur. (2020) ukazuje na to da tijekom *lockdowna* zbog pandemije roditelji odstupaju od autoritativnog roditeljskog stila u korist autoritarnog roditeljstva. Ipak, nalaze istraživanja moguće je promatrati u kontekstu općeg životnog zadovoljstva roditelja koji se odražava na roditeljstvo poglavito u dimenzijama zahtjevnosti i responzivnosti (Raboteg-Šarić *et al.*, 2011). Opravdano je pretpostaviti da što su roditelji zadovoljniji životom (primjerice kao posljedica sigurne egzistencije, bez ekonomske ugroženosti) imaju manje zahtjeve prema djeci i više su dostupni djeci. Sremić i Rijavec (2010) procjenjuju roditeljstvo kroz opću emocionalnu klimu u obitelji koja se reflektira i na dječje uvažavanje i prihvaćanje roditeljskih postupaka (Perron, 2018; Vukelić, 2019). To upu-

čuje na zaključak da zadovoljniji roditelji imaju bolje odnose s djecom i manje zahtjeve koje onda djeca lakše uvažavaju.

Nalazi ovog istraživanja (tvrdnje roditelja da su s djecom više razgovarali i objasnili im epidemiološku situacije te se s njima više igrali) sugeriraju da su promjene životnih uvjeta, kojima su i djeca svjedočila, potakle roditelje na otvorenu komunikaciju s djecom. Djeca predškolske dobi, izložena stresnim informacijama koje ne razumiju, mogu razviti tjeskobu i osjećaj krivice. Otvorena komunikacija, smisljena konstruktivna i afirmativna tumačenja mogu doprinijeti dječjem osjećaju sigurnosti i dugoročnoj obiteljskoj dobrobiti (Dalton *et al.*, 2020).

Prisilna zatvorenost obitelji, bez mogućnosti odvajanja ili bavljenja uobičajenim aktivnostima, potaknula je novu obiteljsku dinamiku koja se posljedično reflektirala na obiteljske odnose. Samoprocjena obiteljskih odnosa roditelja (način na koji iskazuju bliskost i ljubav, komuniciraju s djecom, determiniraju granice prihvatljivog, pružaju fizičku potporu djeci – primjerice zagrljaj) u ovom istraživanju usmjerena je ka razvoju afirmativnih odnosa. Moguće je da su sudionici ovog istraživanja krizu prihvatili kao priliku za kvalitetno korištenje zajedničkog obiteljskog vremena. Cluver i sur. (2020) navode da upravo krizne situacije daju mogućnost za jačanje povezanosti djece i roditelja.

Zatvorenost odgojno-obrazovnih institucija odrazila se i na obrazovanje djece. Potreba održavanja kontinuiteta obrazovanja moguće je potaknula i veću angažiranost roditelja (Crook, 2020) što potvrđuju i nalazi ovog istraživanja. Roditelji su usmjereni na aktivnosti i igre za spoznajni razvoj djece te bazične aktivnosti, dok se zapostavlja kreativnost.

Tijekom *lockdowna* bitno su se promijenili socijalni kontakti i načini komunikacije. Sudionici ovog istraživanja procjenjuju da se IKT u igri djecom te komunikaciji sa širom obitelji koristila relativno kontrolirano. Djecu najčešće nisu uključivali u *online* komunikaciju sa širom obitelji. Istodobno, specifičan razvojni status djece i njihova potreba za skrbi odraslih inicirali su dodatne poteškoće odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Istraživanja u više EU zemalja (Belgija, Češka, Finska, Njemačka, Italija i Velika Britanija) ukazuju da djeca rane i predškolske dobi (i u periodu prije pandemije) odrastaju u digitalnom okruženju, ali da to ne znači da imaju optimalne IKT kompetencije ni da ih primjereno koriste (Chaudron, 2015). Plowman i McPake

(2013) upozoravaju da djeca trebaju vrijeme prilagodbe na nove tehnologije čiji dugotrajan učinak nije u cijelosti istražen. Ipak, razvoj IKT kompetencija sastavni je dio kurikuluma ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj i pojedinim državama Europe. Anderson i Subrahmanyam (2017) ističu da je utjecaj novih tehnologija povezan s dobi djece te je za djecu mlađu od dvije godine uglavnom negativan, dok za djecu predškolske dobi ima negativne i pozitivne aspekte. Kao najčešći problemi virtualnog okruženja za djecu rane i predškolske dobi ističani su odsustvo igre (Schmitt *et al.*, 2008; Setliff, Courage, 2011), teškoće u socijalnom i emocionalnom funkcioniranju djece (Radesky *et al.*, 2015), sporiji jezični razvoj (Mendelsohn *et al.*, 2010; Zimmerman *et al.*, 2007) te nedovoljna tjelesna aktivnost (Marshall *et al.*, 2004). Pozitivne efekte korištenje IKT u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju Mohammad i Mohammad (2012) prepoznaju u razvoju socijalnih kompetencija djece. Zbog epidemiološke situacije tijekom pandemije, odgojno-obrazovni proces organiziran je putem različitih digitalnih platformi kao zamjena za boravak u dječjem vrtiću. To je zahtijevalo i dodatnu angažiranost roditelja što dodatno generira roditeljski stres (Abramson, 2020; Wu i Xu, 2020). Aspekte primjene IKT u odgoju i obrazovanju, poglavito tijekom *lockdowna*, potrebno je dodatno istražiti. Roditelji u ovom istraživanju procjenjuju da njihova djeca nisu bila više nego inače izložena aktivnostima u digitalnom okruženju i virtualnoj komunikaciji. Iako Crook (2020) navodi da se tijekom *lockdowna* uz promjenu radnog okruženja i društvenog funkcioniranja način komunikacije sveo na virtualne kontakte, sudionici ovog istraživanja procjenjuju da u to nisu uključivali djecu.

Nalazi ovog istraživanja sugeriraju da su čimbenici okruženja djelomično utjecali na roditeljske postupke u periodu pandemije. Javio se strah od mogućnosti obolijevanja, gubitka radnih mjesta i financijske nesigurnosti što povećava roditeljski stres (Manzo, Minelli, 2020; Ross *et al.*, 2020). Relativna većina roditelja u istraživanju tvrdi da se s djecom igraju više nego inače, iako većina procjenjuje da nemaju dovoljno vremena za igru. Ovu (prividnu) proturječnost moguće je tumačiti promišljanjem roditelja koje su uvjeti okruženja potaknuli na analizu važnosti zajedničkog obiteljskog vremena provedenog s djecom.

Niski postotak tumačenja varijabiliteta prediktorskog sklopa (demografskih varijabli – životne dobi, razine formalnog obrazovanja i

bračnog statusa) prema pojedinim dimenzijama roditeljstva upućuje na zaključak o postojanju drugih značajnih prediktora koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem. Činjenica da su ovim istraživanjem bili obuhvaćeni uglavnom roditelji više razine (formalnog) obrazovanja, njih 69 %, upućuje da bi promjenom strukture uzorka nalazi moguće bili drugačiji. Ranija istraživanja upućuju da bi značajni prediktori roditeljstva mogli biti osobnost pojedinca (Belsky, 2008; Buswell *et al.*, 2012; Olson, 2011) i osobno životno zadovoljstvo roditelja (Bartolac *et al.*, 2011; Blažeka Kokorić *et al.*, 2010). Ipak, ovo istraživanje ukazuje da se ne smiju zanemariti ni učinci okruženja, poglavito u situacijama objektivne živote ugroze.

Život u suvremenom društvu i prije pandemije najčešće je značio izostanak podrške šire obitelji pa roditelji sami skrbe o djeci (Widmer, 2010). Lareau (2011) navodi da roditelji koji pripadaju srednjoj klasi češće imaju široku mrežu društvene podrške, dok oni koji pripadaju visokoj ili radničkoj klasi, ili pripadaju socijalno isključenim grupama, nemaju tu podršku. Istraživanja provedena u Hrvatskoj ukazuju da većina roditelja (58 %) djece rane i predškolske dobi može računati na podršku stručnjaka u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Dobrotić *et al.*, 2018). Zatvorenost ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u pandemiji bitno je promijenila te uvjete što upućuje na potrebu sustavne društvene potpore roditeljstvu.

5. Ograničenja istraživanja

Ograničenja istraživanja u mrežnom okruženju su nedostupnost populacije koja ne koristi društvene mreže, nema pristup *web*-u ili nema dostatne IKT kompetencije. Premda se uzorkovanjem »snježne grude« u kratkom vremenu sakupio velik broj sudionika, Baltar i Brunet (2012) kao poteškoću ovakvog uzorkovanja prepoznaju i nedostatak informacija o osobama koje su odbile sudjelovati u istraživanju. Unatoč mogućim nedostacima, istraživačice su procijenile kako je istraživanje na mreži optimalan način provođenja istraživanja u vremenu *lockdowna* zbog pandemije.

Uzorak istraživanja je velik, ali ne i strukturalno reprezentativan u odnosu na spol i razinu formalnog obrazovanja. Istodobno, ovaj podatak potvrđuje ograničenje *online* istraživanja u kojima u pravilu sudjeluju

pojedinci više razine obrazovanja (Baltar, Brunet, 2012). U istraživanju su većinom sudjelovale majke, dok je sudjelovanje očeva sporadično. Prihvatanje stava da je roditeljsko ponašanje koncept interaktivnih odnosa partnera u odgoju (Jokić, Ristić Dedić, 2010) opravdava korištenje termina *roditelji*.

Ograničenje istraživanja prepoznatljivo je i u nepotpunoj triangulaciji zbog nedostatnosti objavljenih istraživanja u ovom području. Istodobno, ovo istraživanje je usmjereno samo na roditeljsku samoprocjenu te se ne može odbaciti mogućnost tendencije davanja socijalno poželjnih odgovora.

Zaključak

Provedeno istraživanje pokazalo je da su sudionici istraživanja uglavnom pozitivno vrednovali svoje roditeljstvo tijekom *lockdowna*. Razlika u samoprocjenama pronađena je u odnosu na način (mjesto) obavljanja profesionalnog rada roditelja i (izvan)bračni status te djelomično životnu dob i razinu obrazovanja. Roditelji koji rade od kuće i na poslovima visokog rizika značajnije procjenjuju utjecaj okruženja na njihovo roditeljstvo. Efekt okruženja na roditeljstvo najniže procjenjuju roditelji s najvišom i najnižom razinom obrazovanja. Efekt okruženja blago je veći kod roditelja starije životne dobi. Samohrani roditelji značajnije procjenjuju obiteljske odnose, a roditelji u (izvan)bračnim zajednicama roditeljske postupke.

Niski postotak tumačenja varijabiliteta prediktorskog sklopa (životne dobi, razine formalnog obrazovanja i bračnog statusa) prema pojedinim dimenzijama roditeljstva upućuje na zaključak o postojanju drugih značajnih prediktora koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem, primjerice osobnost pojedinca i osobno životno zadovoljstvo roditelja.

Veličina uzorka opravdava uvažavanje nalaza istraživanja koji upozoravaju na potrebu osiguravanja primjerenih uvjeta rada roditelja i društvenu potporu roditeljstvu, poglavito u vremenu promijenjenih životnih uvjeta.

Literatura

- Abramson, Ashley (2020), »How COVID-19 may increase domestic violence and child abuse«. Dostupno na: <https://www.apa.org/topics/covid-19/domestic-violence-child-abuse> [19. 9. 2020.]
- Andersen, Simon C.; Nielsen, Helen S. (2019), »Learning from performance information«, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 30(3), str. 415–431. doi: <https://doi.org/10.1093/jopart/muz036>
- Anderson, Daniel R.; Subrahmanyam, Kaveri (2017), »Digital screen media and cognitive development«, *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), str. 57–61. doi: <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1758C>
- Assarsson, Liselott; Aarsand, Pål (2011), »‘How to be good’: Media representations of parenting«, *Studies in the Education of Adults*, 43(1), str. 78–92. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/02660830.2011.11661605>
- Axford, Nick; Lehtonen, Minna; Kaoukji, Dwan; Tobin, Kate; Berry, Vashti (2012), »Engaging parents in parenting programs: Lessons from research and practice«, *Children and Youth Services Review*, 34(10), str. 2061–2071. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.06.011>
- Baltar, Fabiola; Brunet, Ignasi (2012), »Socialresearch 2.0: virtual snowball sampling method using Facebook«, *Internet Research*, 22(1), str. 57–74.
- Bartolac, Andreja; Kamenov, Željka; Petrak, Olivera (2011), »Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava«, *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), str. 175–194. doi: <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i2.998>
- Belsky, Jay (2008), »War, trauma and children’s development: Observations from a modern evolutionary perspective«, *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), str. 260–271. doi: <https://doi.org/10.1177%2F0165025408090969>
- Blažeka Kokorić, Slavica; Berc, Gordana; Laklija, Maja (2010), »Doživljaj roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja u kontekstu različitih socioekonomskih uvjeta odrastanja u primarnoj obitelji«, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 46(2), str. 1–18.
- Burgess, Simon; Sievertsen, Hans Henrik (2020), »Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education« (1. 4. 2020.). Dostupno na: <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education> [1. 7. 2020.]
- Buswell, Lydia; Zabriskie, Ramon B.; Lundberg, Neil; Hawkins, Alan J. (2012), »The relationship between father involvement in family leisure and family functioning: The importance of daily family leisure«, *Leisure Sciences*, 34(2), str. 172–190.
- Cameron, Claire; Moss, Peter (2020), »Introduction: The state we’re in«, u: Cameron, Claire; Moss, Peter (ur.), *Transforming Early Childhood in England: Towards a Democratic Education*, London: UCL Press, str. 1–18.

- Chaudron, Stephan (2015), »Young children (0–8) and digital technology«, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupno na: <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239> [11. 7. 2020.]
- Chung Siew Keong, Gerard; Lanier, Paul; Ju, Peace W. Y. (2020), »Mediating effects of parental stress on harsh parenting and parent-child relationship during corona virus (Covid-19) pandemic in Singapore«. Dostupno na: <https://osf.io/vnf4j> [19. 9. 2020.]
- Cluver, Lucie; Lachman, Jamie M.; Sherr, Lorraine; Wessels, Inge; Krug, Etienne; Rakotomalala, Sabine; Blight, Stephen; Hillis, Susan; Bachman, Gretchen; Green, Ohad; Butchart, Alex; Tomlinson, Mark; Ward, Catherine L.; Doubt, Jennifer; McDonald, Kerida (2020), »Parenting in a time of COVID-19«, *Lancet (London, England)*, 395(10231), e64. doi: [https://doi.org/10.1016/S01406736\(20\)30736-4](https://doi.org/10.1016/S01406736(20)30736-4)
- Crook, Sarah (2020), »Parenting during the Covid-19 pandemic of 2020: Academia, labour and care work«, *Women's History Review*. doi: <https://doi.org/10.1080/09612025.2020.1807690>
- Dalton, Louise; Rapa, Elisabeth; Stein, Alan (2020), »Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19«, *The Lancet – Child and Adolescent Health*, 4(5), str. 346–347. doi: [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30097-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30097-3)
- Dobrotić, Ivana; Matković, Teo; Menger, Valentina (2018), *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
- Fontanesi, Lilybeth; Marchetti, Daniela; Mazza, Christina; Di Giandomenico, Serena; Roma, Paolo; Verrocchio, Maria Christina (2020), »The effect of the COVID-19 lockdown on parents: A call to adopt urgent measures«, *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2(S1), str. 79–81. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000672>
- Heckman, James J. (2006), »Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children«, *Science*, 312(5782), str. 1900–1902. Dostupno na: <http://science.sciencemag.org/content/312/5782/1900> [11. 10. 2019.]
- Honoré, Carl (2009), *Pod pritiskom: Spašavanje naše djece od kulture hiperroditeljstva*, Zagreb: Algoritam.
- Jokić, Boris; Ristić Dedić, Zrinka (2010), »Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva«, *Revija za socijalnu politiku*, 11(3), str. 345–362.
- Keresteš, Gordana (2020), »Kako su roditelji? Rezultati istraživanja roditeljstva za vrijeme pandemije COVID-19 u Hrvatskoj«, u: Jokić Begić, Nataša; Hromatko, Ivana; Jurin, Tanja; Kamenov, Željka; Keresteš, Gordana; Kuterovac Jagodić, Gordana; Lauri Korajlija, Anita; Maslić Seršić, Darja; Mehulić, Jasmina; Mikac, Una; Tadinac, Meri; Tomas, Jasmina; Sangster Jokić, Claire (ur.), *Kako smo? Život u Hrvatskoj u doba korone. Preliminarni rezultati istraživačkog projekta*, Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta

- Sveučilišta u Zagrebu, str. 20–24. Dostupno na: https://web2020.ffzg.unizg.hr/covid19/wp-content/uploads/sites/15/2020/06/Kako-smo_Preliminarni-rezultati_brosura.pdf [19. 8. 2020.]
- Kim, Jinyoung (2020), »Learning and teaching online during Covid-19: Experiences of student teachers in an early childhood education practicum«, *International Journal of Early Childhood*, str. 1–14. Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13158-020-00272-6> [19. 8. 2020.]
- Lareau, Annette (2011), *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*, Oakland: University of California Press.
- Levy, Betty Ann; Gong, Zhiyu; Hessels, Sandra; Evans, Marry Ann; Jared, Debra (2006), »Understanding print: Early reading development and the contributions of home literacy experiences«, *Journal of Experimental Child Psychology*, 93(1), str. 63–93. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2005.07.003>
- Manzo, Lidia Katia C.; Minello, Alessandra (2020), »Mothers, childcare duties, and remote working under COVID-19 lockdown in Italy: Cultivating communities of care«, *Dialogues in Human Geography*, 10(2). doi: <https://doi.org/10.1177/2043820620934268>
- Marshall, Simon J.; Biddle, Stuart J.; Gorely, Trish; Cameron, Noel; Murdey, Ian (2004), »Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: A meta-analysis«, *International Journal of Obesity*, 28(10), str. 1238–1246. doi: <https://doi.org/10.1038/sj.ijo.0802706>
- Mendelsohn, Alan L.; Brockmeyer, Carolyn A.; Dreyer, Benard P.; Fierman, Arthur H.; Berkule-Silberman, Samantha B.; Tomopoulos, Suzy (2010), »Do verbal interactions with infants during electronic media exposure mitigate adverse impacts on their language development as toddlers?«, *Infant & Child Development*, 19(6), str. 577–593.
- Mohammad, Mona; Mohammad, Heyam (2012), »Computer integration into the early childhood curriculum«, *Education*, 133(1), str. 97–116.
- Olson, David H. (2011), »FACES IV and the Circumplex model: Validation study«, *Journal of Marital and Family Therapy*, 3, str. 64–80.
- Peterman, Amber; Potts, Alina; O'Donnell, Megan; Thompson, Kelly; Shah, Niyati; Oertelt-Prigione, Sabine; van Gelder, Nicole (2020), »Pandemics and violence against women and children«. Dostupno na: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/05/press/pandemics-and-violence-against-women-and-children/pandemics-and-vawg-april2.pdf> [2. 10. 2020.]
- Perron, Nathan C. (2018), »The four Cs of parenting: Applying key counseling concepts for raising healthy children across countries, cultures, and families«, *The Family Journal*, 26(1), str. 48–55. doi: <https://doi.org/10.1177%2F1066480717753014>
- Plowman, Lydia; McPake, Joanna (2013), »Seven myths about young children and technology«, *Childhood Education*, 89(1), str. 27–33.

- Quirke, Linda (2006), »'Keeping young minds sharp': Children's cognitive stimulation and the rise of parenting magazines, 1959–2003«, *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 43(4), str. 387–406.
- Raboteg-Šarić, Zora; Merkeš, Marina; Majić, Martina (2011), »Family characteristics, hope and optimism as determinants of academic achievement among adolescents«, u: Miljković, Dubravka; Rijavec, Majda (ur.), *Positive Psychology in Education*, Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu i ECN-SI, str. 73–88.
- Radesky, Jenny S.; Schumacher, Jayna; Zuckerman, Barry (2015), »Mobile and interactive media use by young children: The good, the bad, and the unknown«, *Pediatrics*, 135(1), str. 1–3. doi: <https://doi.org/10.1542/peds.2014-2251>
- Ribbens McCarthy, Jane; Edwards, Rosalind (2011), *Key Concepts in Family Studies*, London: Sage.
- Ross, Leslie E.; Salisbury, Marlee; Penner-Goeke, Lara; Cameron, Emily E.; Protdjjer, Jennifer LP.; Giuliano, Ryan; O Afifi, Tracie; Reynolds, Kristin (2020), »Supporting families to protect child health: Parenting quality and house hold needs during the COVID-19 pandemic (Preprint)«. Dostupno na: <https://psyarxiv.com/u5xzww/> [20.7.2020.]
- Sagi, L., ;Aram, Dorit (2019), »The Parenting Pentagon Model: Israeli fathers' and mothers' of preschooler's behaviors and well-being«, izlaganje sa skupa Israeli Association for Couples and Family Therapist, Haifa, Israel (rujan, 2019).
- Sangster Jokić, Claire (2020), »Kako se snalazite tijekom dana? Rezultati istraživanja o promjenama u svakodnevnim aktivnostima za vrijeme pandemije COVID-19 u Hrvatskoj«, u: Jokić Begić, Nataša; Hromatko, Ivana; Jurin, Tanja; Kamenov, Željka; Keresteš, Gordana; Kuterovac Jagodić, Gordana; Lauri Korajlija, Anita; Maslić Seršić, Darja; Mehulić, Jasmina; Mikac, Una; Tadinac, Meri; Tomas, Jasmina; Sangster Jokić, Claire (ur.), *Kako smo? Život u Hrvatskoj u doba korone. Preliminarni rezultati istraživačkog projekta*, Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 12–15. Dostupno na https://web2020.ffzg.unizg.hr/covid19/wp-content/uploads/sites/15/2020/06/Kako-smo_Preliminarni-rezultati_brosura.pdf [19. 8. 2020.]
- Schmidt, Marie E.; Pempek, Tiffany A.; Kirkorian, Heather L.; Frankenfield Lund, Anne; Anderson, Daniel R. (2008), »The effects of back ground television on the toy play behavior of very young children«, *Child Development*, 79(4), str. 1137–1151.
- Setliff, Alissa E.; Courage, Mary L. (2011), »Background television and infants' allocation of their attention during toypay«, *Infancy*, 16(6), str. 611–639.
- Smyth, Ciara; Craig, Lyn (2017), »Conforming to intensive parenting ideals: Willingness, reluctance and social context«, *Families, Relationships and Societies*, 6(1), str. 107–124. doi: <https://doi.org/10.1332/204674315X14393034138937>
- Sremić, Ivana; Rijavec, Majda (2010), »Relationship between perception of mothers and fathers parental behaviour and academic achievement«, *Odgovorne znanosti*, 12(2(20)), str. 347–360.

- Svjetska zdravstvena organizacija (2020), »WHO announces COVID-19 outbreak a pandemic«. Dostupno na: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic> [19. 8. 2020.]
- [UN] Ujedinjeni narodi (1989), *Konvencija o pravima djeteta*. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/konvencija-o-pravima-djeteta/> [9. 5. 2018.]
- [UNESCO] United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2020), »New drive to protect early childhood education in the context of the COVID-19 crisis«. Dostupno na: <https://en.unesco.org/news/new-drive-protect-early-childhood-education-context-covid-19-crisis> [19. 8. 2020.]
- Visković, Ivana (2018), »Kultura zajednice u kojoj odrasta dijete rane i predškolske dobi«, u: Višnjić Jevtić, Adrijana; Visković, Ivana (ur.), *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*, Zagreb: Alfa, str. 15–66.
- Vlada Republike Hrvatske (2020), »Odluka o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu«. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_29_670.html [19. 7. 2020.]
- Vukelić, Nena (2019), »Problem školskog apsentizma sagledan kroz važnije teorije odgoja«, *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 160(1–2), str. 29–50.
- Widmer, Eric D. (2010), *Family Configurations: A Structural Approach to Family Diversity*, England: Ashgate Publishing Limited.
- Wu, Qii; Xu, Yanfeng (2020), »Parenting stress and risk of child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A family stress theory – informed perspective«, *Developmental Child Welfare*, 2(3), str. 180–196.
- Zimmerman, Frederick J.; Christakis, Dimitri A.; Meltzoff, Andrew N. (2007), »Associations between media viewing and language development in children under age 2 years«, *Journal of Pediatrics*, 151, str. 364–368.

PARENTHOOD IN THE TIME OF A PANDEMIC COVID-19:
A PERSPECTIVE OF THE PARENTS OF EARLY AND PRESCHOOL
AGE CHILDREN

Adrijana Višnjić-Jevtić, Ivana Visković

The presumed lifestyle changes due to the Covid-19 pandemic are the reason for research into the self-assessment of parents of early and preschool children about parental behaviors during lockdown in the first wave of a pandemic. The aim was to explore the quality of parenting through joint activities and behaviors towards children. A relative majority of survey participants estimate that they have not significantly changed individual activities with children (conversation, storytelling, physical expressions of love) while a quarter of parents estimate that they do so more often than before. Nearly half of parents estimate that they play more with their children than before the lockdown. Family relationships have been singled out as the most important dimension of parenting. Age, level of formal education and marital status of research participants as a predictor explains only 2.3 % of the variability of parental self-assessment, so it is reasonable to assume the existence of other, more significant predictors of parenting quality. The collected data indicate the advantages (large sample and fast implementation) and disadvantages (specificity of the sample) of online research. The size of the sample indicates the involvement of parents on social networks, which indicates the possibility of further research on parenting.

Keywords: family relationships, online research, parental behaviours, parenting quality